

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.26>

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ФІНАНСОВОГО ПРАВА У ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

Шаренко М.С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-9628-4401*

Чумаченко В.В.,

*студентка 3 курсу
факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Шаренко М.С., Чумаченко В.В. Роль міжнародного фінансового права у протидії відмиванню коштів.

У статті розглядається роль міжнародного фінансового права в боротьбі з відмиванням коштів у глобальному масштабі. Відмивання коштів, яке включає легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом, є однією з головних загроз сучасній фінансовій стабільності та безпеці. Ця проблема має транскордонний характер, оскільки фінансові злочини часто охоплюють кілька юрисдикцій, що значно ускладнює їх виявлення та припинення. Відсутність єдиних стандартів або узгоджених дій між країнами створює сприятливі умови для незаконної діяльності, зокрема використання офшорних зон та складних схем приховування джерел коштів. У статті проаналізовано ключові міжнародні інструменти, такі як рекомендації FATF (Financial Action Task Force), що формують загальні стандарти боротьби з цим явищем, та надають методологію для виявлення та усунення фінансових злочинів. Особлива увага приділяється ролі нормативно-правових актів Європейського Союзу, включаючи Шосту директиву (6AMLD), яка суттєво розширює вимоги до національних законодавств держав-членів, впроваджуючи нові правила ідентифікації фінансових злочинів та посилюючи відповідальність за їх вчинення. Крім того, приділяється увага впливу міжнародного співробітництва, яке є необхідним для успішної протидії фінансовим злочинам і забезпечення прозорості фінансових операцій. У статті також висвітлюється український контекст імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство. Розглядаються ключові виклики, серед яких корупція, обмежені технічні ресурси та недостатня ефективність правоохоронних органів. На завершення зазначаються перспективи подальшого вдосконалення регулювання, які можуть сприяти посиленню фінансової безпеки на національному та міжнародному рівнях. Крім того, приділяється увага впливу міжнародного співробітництва, яке є необхідним для успішної протидії фінансовим злочинам і забезпечення прозорості фінансових операцій. У статті також висвітлюється український контекст імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство. Розглядаються ключові виклики, серед яких корупція, обмежені технічні ресурси та недостатня ефективність правоохоронних органів. Особливо актуальними є питання цифровізації процесів фінансового моніторингу, запровадження автоматизованих систем звітності та розширення міжнародного обміну інформацією про підозрілі транзакції. На завершення зазначаються перспективи подальшого вдосконалення регулювання, які можуть сприяти посиленню фінансової безпеки на національному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: міжнародне фінансове право, відмивання коштів, FATF, міжнародне співробітництво, фінансові злочини.

Sharenko M.S., Chumachenko V.V. The role of international financial law in combating money laundering.

The article examines the role of international financial law in combating money laundering on a global scale. Money laundering, which involves the legalization of proceeds obtained through criminal means, is one of the main threats to modern financial stability and security. This issue has a cross-border nature, as financial crimes often span multiple jurisdictions, significantly complicating their detection and suppression. The absence of unified standards or coordinated actions between countries creates favorable conditions for illegal activities, including the use of offshore zones and complex schemes to conceal the origins of funds. The article analyzes key international instruments such as the FATF (Financial Action Task Force) recommendations, which establish general standards for combating this phenomenon and provide methodologies for detecting and addressing financial crimes. Special attention is given to the role of European Union regulatory acts, including the Sixth Anti-Money Laundering Directive (6AMLD), which significantly expands the requirements for the national legislation of member states, introducing new rules for the identification of financial crimes and enhancing liability for their commission. Furthermore, the article emphasizes the importance of international cooperation, which is essential for the effective counteraction of financial crimes and ensuring transparency in financial transactions. The Ukrainian context of implementing international standards into national legislation is also highlighted. Key challenges are addressed, including corruption, limited technical resources, and the insufficient efficiency of law enforcement agencies. The article underscores the pressing issues of digitalizing financial monitoring processes, introducing automated reporting systems, and expanding international information exchange on suspicious transactions. Finally, it outlines prospects for further regulatory improvements that can strengthen financial security at both national and international levels.

Key words: international financial law, money laundering, FATF, international cooperation, financial crimes.

Актуальність теми. Відмивання коштів є однією з головних загроз фінансовій стабільності у світі. Цей процес включає легалізацію коштів, отриманих незаконним шляхом, що ставить під загрозу ефективність економічних систем. У сучасному світі боротьба з відмиванням коштів є пріоритетом не лише на національному, а й на міжнародному рівні, адже фінансові потоки не мають кордонів. У статті розглядаються питання нормативно-правового регулювання у цій сфері на міжнародному рівні, зокрема роль FATF та інших інституцій.

Метою статті є дослідження ролі міжнародного фінансового права у протидії відмиванню коштів як глобальної загрози фінансовій стабільності та безпеці. Аналізуючи ключові міжнародні інструменти, нормативно-правові акти ЄС та контекст українського законодавства, стаття спрямована на виявлення основних проблем та перспектив ефективного впровадження міжнародних стандартів. Особлива увага приділяється значенню співпраці між державами для забезпечення прозорості фінансових операцій та зменшення ризиків, пов'язаних із фінансовими злочинами.

Постановка проблеми. Відмивання коштів є глобальною проблемою, яка має серйозний вплив на економічну та фінансову безпеку країн. Цей процес включає легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом, і ставить під загрозу стабільність фінансових систем, чесність бізнесу та довіру до державних інституцій. За даними міжнародних організацій, обсяги відмитих коштів щорічно досягають трильйонів доларів, що підриває не лише національні економіки, а й глобальну фінансову стабільність. Основна складність у протидії відмиванню коштів полягає у його транскордонному характері. Фінансові злочини часто охоплюють кілька юрисдикцій, що дозволяє злочинцям використовувати різні правові системи для приховування походження незаконних коштів. Відсутність єдиних стандартів і недостатня координація між країнами сприяють розвитку таких злочинів. Особливою проблемою є використання офшорних зон, криптовалют та анонімних фінансових інструментів, які ускладнюють моніторинг та контроль за транзакціями. Міжнародне фінансове право є ключовим інструментом у боротьбі з цим явищем. Організації, такі як FATF (Financial Action Task Force), ООН, а також регіональні структури, зокрема Європейський Союз, розробляють стандарти та механізми для уніфікації підходів до боротьби з відмиванням коштів. Зокрема, FATF встановлює 40 рекомендацій, що є глобальними стандартами у цій сфері, а Європейський Союз ухвалює директиви, які гармонізують законодавства держав-членів. Однак ефективність імплементації цих стандартів у національне законодавство країн залишається неоднорідною. Україна, як частина міжнародної спільноти, зіткнулася з численними викликами у

сфері боротьби з відмиванням коштів. Попри прийняття національних нормативно-правових актів, адаптованих до міжнародних стандартів, корупція, недостатня технічна оснащеність та низька ефективність правоохоронних органів створюють перешкоди для успішної реалізації цих норм. Додатковою проблемою є стрімкий розвиток цифрових технологій, який створює нові виклики для регуляторів і правоохоронних органів. Проблема боротьби з відмиванням коштів є багатогранною, і її вирішення потребує комплексного підходу. Міжнародне фінансове право забезпечує необхідні інструменти, але ефективність їх застосування залежить від політичної волі, ресурсів та координації зусиль на національному та міжнародному рівнях.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика боротьби з відмиванням коштів та роль міжнародного фінансового права активно досліджується провідними науковцями, які роблять значний внесок у розуміння цієї теми. Серед них варто виділити Крейга Макдоннелла, який аналізує рекомендації FATF та їх вплив на гармонізацію національного законодавства, акцентуючи на викликах, пов'язаних із сучасними технологіями. Сьюзан Роуз-Аккерман досліджує зв'язок між корупцією та відмиванням коштів, наголошуючи на важливості міжнародного співробітництва та прозорості державних фінансових операцій. Герберт Кронке вивчає юридичні аспекти регулювання фінансових потоків у межах Європейського Союзу, зокрема вплив директив ЄС на національні системи контролю. Філіп М. Ніколсон зосереджується на механізмах виявлення транскордонних схем відмивання коштів, підкреслюючи роль штучного інтелекту та блокчейн-технологій у фінансовому моніторингу. Мері Батлер вивчає правові аспекти впровадження стандартів FATF, акцентуючи на важливості підвищення кваліфікації спеціалістів і вдосконалення механізмів міжнародного обміну інформацією. Дослідження цих науковців є важливим внеском у розвиток міжнародного фінансового права та ефективної боротьби з фінансовими злочинами, адже вони не лише визначають сучасні виклики, а й пропонують шляхи їх вирішення, сприяючи вдосконаленню глобальної системи протидії відмиванню коштів.

Вклад основного матеріалу. Відмивання коштів є складним багатоступеневим процесом, що включає три основні етапи: розміщення, нашарування та інтеграцію. Розміщення передбачає внесення незаконно отриманих коштів у фінансову систему через депозити, купівлю активів чи переведення у готівку. Нашарування є етапом, на якому кошти багаторазово переміщуються між рахунками, країнами чи фінансовими установами з метою маскуванню їхнього походження. Інтеграція полягає у включенні цих коштів у легальну економіку через інвестиції, купівлю майна чи інші фінансові операції.

Глобалізація фінансових ринків створила нові можливості для злочинців, дозволяючи швидко переміщувати кошти через різні юрисдикції, зменшуючи ймовірність їх виявлення. Використання офшорних зон, анонімних рахунків та криптовалютних технологій значно ускладнює моніторинг транзакцій. Багато країн не мають достатніх ресурсів або законодавчої бази для боротьби з такими схемами, що створює прогалини у глобальній фінансовій безпеці.

Міжнародне співробітництво є основою протидії відмиванню коштів. Організації, такі як FATF, Європейський Союз та ООН, встановлюють стандарти і механізми взаємодії між країнами для забезпечення прозорості та ефективного моніторингу фінансових операцій. Наприклад, FATF створює рекомендації щодо ідентифікації клієнтів, моніторингу транзакцій та обміну інформацією між юрисдикціями [1]. У свою чергу, ЄС впроваджує директиви, спрямовані на гармонізацію правил серед держав-членів.

Ключовою проблемою залишається нерівномірність імплементації міжнародних стандартів у різних країнах. Деякі юрисдикції надають перевагу локальним економічним інтересам, відкладаючи виконання глобальних зобов'язань. Крім того, низький рівень технічного забезпечення та корупція у багатьох країнах значно ускладнюють боротьбу з фінансовими злочинами. Відсутність єдиної бази даних для відстеження підозрілих транзакцій також є серйозним викликом.

Україна, як частина міжнародної спільноти, робить значні зусилля для впровадження рекомендацій FATF та адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Наприклад, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2] визначено механізми фінансового моніторингу, а також встановлено вимоги до звітування про підозрілі операції. Проте, існує необхідність у посиленні технічного оснащення правоохоронних органів та підвищенні кваліфікації персоналу для більш ефективної протидії злочинам у цій сфері.

Важливим є також розвиток технологій моніторингу, зокрема автоматизованих систем аналізу транзакцій, які можуть значно покращити ефективність виявлення підозрілих операцій. Подальше вдосконалення систем міжнародного обміну інформацією, запровадження криптографічних інструментів для забезпечення безпеки даних та посилення санкцій проти порушників є важливими елементами глобальної стратегії боротьби з відмиванням коштів.

FATF (Financial Action Task Force) є однією з найбільш впливових міжнародних організацій, що займаються розробкою і впровадженням стандартів для протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Заснована у 1989 році, FATF стала основним інститутом, що об'єднує зусилля понад 200 юрисдикцій для досягнення єдиних стандартів у сфері фінансової безпеки. Головною основою діяльності FATF є 40 рекомендацій, які регулярно оновлюються відповідно до сучасних викликів у фінансовій сфері [1].

Рекомендації FATF охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи вимоги до ідентифікації клієнтів, моніторинг транзакцій, регулювання діяльності фінансових установ, а також посилення міжнародної співпраці. Країни-члени зобов'язані імплементувати ці рекомендації у національне законодавство, забезпечуючи їхню ефективність через правоохоронні органи та фінансові інститути.

Одним із ключових механізмів FATF є розробка типологій фінансових злочинів, що дозволяє виявляти нові схеми відмивання коштів та адаптувати законодавство і процедури моніторингу до змін у злочинних стратегіях. Крім того, FATF регулярно проводить оцінювання юрисдикцій за рівнем відповідності міжнародним стандартам. Результати цих оцінювань відображаються у звітах, які можуть впливати на економічну та фінансову репутацію країни.

Важливим інструментом FATF є список юрисдикцій, які мають стратегічні недоліки у боротьбі з відмиванням коштів. Країни, що потрапляють до цього списку, стикаються з жорсткими економічними санкціями та обмеженнями на міжнародних фінансових ринках. Такий підхід стимулює держави до швидшого виконання рекомендацій та вдосконалення національних систем контролю.

FATF також активно співпрацює з регіональними організаціями, такими як MONEYVAL, APG (Asia/Pacific Group on Money Laundering) та інші [1]. Це дозволяє забезпечити локальну адаптацію стандартів FATF, враховуючи специфіку регіональних ринків. Наприклад, MONEYVAL працює з країнами Європи та СНД, надаючи рекомендації та підтримку у впровадженні міжнародних стандартів.

Особливу увагу FATF приділяє сучасним викликам, таким як використання криптовалют у фінансових злочинах. Організація розробила додаткові рекомендації щодо регулювання віртуальних активів, зокрема вимоги до провайдерів криптографічних послуг, що сприяє підвищенню прозорості та зменшенню ризиків, пов'язаних із використанням цифрових фінансових технологій [1].

Попри значні досягнення, FATF стикається з низкою викликів, зокрема нерівномірністю імплементативності стандартів серед країн-членів, недостатнім технічним забезпеченням у деяких юрисдикціях та зростанням складності фінансових схем. Проте, організація продовжує адаптувати свої підходи, впроваджуючи нові інструменти моніторингу та сприяючи глобальному співробітництву.

Україна, як член міжнародної спільноти, здійснила значні кроки у впровадженні рекомендацій FATF та директив ЄС у національне законодавство. Зокрема, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2] визначено механізми контролю та звітування про підозрілі операції. Проте, залишаються виклики, пов'язані з корупцією, недостатньою технічною оснащеністю та слабкою ефективністю правоохоронних органів.

Імплементативність міжнародних стандартів у національне законодавство стала важливим кроком для України на шляху до інтеграції з Європейським Союзом. Зокрема, було створено систему державного фінансового моніторингу, яка включає як державні установи, так і фінансові організації, що зобов'язані звітувати про підозрілі операції. Крім того, проводяться навчальні заходи для підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері фінансового моніторингу [4].

Попри це, проблема ефективного впровадження стандартів залишається актуальною. Значну увагу потрібно приділити модернізації технологічної бази, забезпеченню прозорості процесів і запровадженню ефективних механізмів відповідальності за порушення фінансових норм. Необхідним є також підвищення рівня міжнародної співпраці для обміну інформацією щодо фінансових злочинів.

Попри значні досягнення у сфері протидії відмиванню коштів, залишається низка проблем, які потребують вирішення. Основними викликами є відсутність централізованих баз даних для відстеження підозрілих транзакцій; складність у координації між національними та міжнародними органами; високий рівень корупції, який гальмує ефективну імплементацію стандартів; швидкий розвиток технологій, зокрема криптовалют, що ускладнює моніторинг фінансових операцій.

Так, перспективи розвитку включають вдосконалення технологій моніторингу, таких як впровадження штучного інтелекту для аналізу великих масивів даних, розширення міжнародної співпраці шляхом укладення нових угод про обмін інформацією, модернізація законодавчої бази для адаптації до сучасних викликів та створення єдиної платформи для звітності про підозрілі фінансові операції.

Висновки. Міжнародне фінансове право відіграє ключову роль у протидії відмиванню коштів, забезпечуючи стандартизацію процедур і посилення співпраці між державами. Проте, його вплив виходить за межі формальної гармонізації: це інструмент глобальної координації, що забезпечує прозорість фінансових операцій та запобігає використанню фінансових систем у злочинних цілях. Україна, як частина міжнародної спільноти, демонструє прогрес у впровадженні міжнародних стандартів протидії відмиванню коштів. Законодавчі зміни, впровадження державного моніторингу та підвищення обізнаності учасників фінансового ринку є важливими кроками. Водночас, виклики у вигляді корупції, недостатньої технічної бази та нестачі кваліфікованих кадрів вимагають додаткових зусиль. Конкретними рекомендаціями для України можуть бути посилення технічної інфраструктури через модернізацію IT-систем для моніторингу транзакцій і запровадження централізованих баз даних, підвищення кваліфікації кадрів через програми навчання, зокрема із залученням міжнародних експертів, забезпечення більш жорсткого контролю за використанням криптовалют шляхом запровадження регулювання, що відповідає рекомендаціям FATF, посилення міжнародного співробітництва, особливо в обміні даними з фінансових розвідок інших країн, а також вдосконалення механізмів звітності для спрощення взаємодії між фінансовими установами та контролюючими органами. На міжнародному рівні важливо зберігати актуальність стандартів FATF і продовжувати розвиток регіональних ініціатив, таких як AMLA в ЄС. Спільні зусилля країн світу можуть значно обмежити можливості для фінансових злочинів і сприяти зміцненню глобальної фінансової безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. FATF. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation: The FATF Recommendations. 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org> (дата звернення: 10.12.2024).
2. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. Official Journal of the European Union. 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 10.12.2024).
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06 грудня 2020 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25, ст. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 10.12.2024).
4. Комітет з питань фінансового моніторингу України. Звіт про стан імплементації міжнародних стандартів у сфері запобігання відмиванню коштів. 2023. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf> (дата звернення: 10.12.2024).